

Módszertani megjegyzések

I. Általános megjegyzések

1. A **fizetési mérleget**, valamint a nem-rezidensekkel szemben fennálló követelések és tartozások állományának nagyságát, illetve azok változását tartalmazó **statisztikák összeállításáért Magyarországon a jegybank felelős.**

A fizetési mérleg statisztikák legfontosabb **információs forrásául** a *bankrendszer* (hitelintézetek és MNB) havi jelentései szolgálnak. Külön jelentést adnak *a nem hitelintézeti (valuta)átváltóhelyek, a külföldről közvetlenül hitelt felvevő, illetve a külföldre közvetlenül hitelt nyújtó, valamint a külföldön számlát tartó rezidens vállalkozások.* A külföldön közvetlen tőkebefektetéssel, illetve külföldi tulajdonossal rendelkező vállalkozások és az értékpapír-forgalmazók, valamint a Keler MNB-nek küldött jelentéseit is felhasználja a fizetési mérleg statisztika.

A bankrendszerből származó adatok, táblázatok tartalma, valamint a kitöltésükhöz szükséges részletes módszertani leírás az MNB „Útmutató a jegybanknak nyújtandó információk elkészítéséhez” című kiadványának második – illetve részben az első – kötetében található. (A dokumentum letölthető formában elérhető az MNB honlapján keresztül: http://www.mnb.hu/hungarian/2_tudni/utmutato.htm.) A külön jelentésekkel kapcsolatos tudnivalók az adatgyűjtés elrendelésétől függően a megfelelő jogforrási helyen, illetve az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Programban (OSAP) érhetők el.

2. **Az adatgyűjtés általános jogszabályi háttérét** a jegybanktörvény (2001. évi LVIII. törvény a Magyar Nemzeti Bankról), a devizakódex (1995. évi XCV. törvény a devizáról) valamint a statisztikáról szóló (1993. évi XLVI.) törvény, illetve a kapcsolódó kormányrendeletek és jegybanki rendelkezések biztosítják.

A hitelintézetek, a nem hitelintézeti átváltóhelyek és az értékpapír letétkezelők jelentési kötelezettségét jegybanki rendelkezések részletezik. A külföldön számlát tartó rezidensek, továbbá a rezidensek külföldi hitelfelvételeiről és nyújtásairól, valamint a rezidensek külföldi közvetlen tőkebefektetéseiről, illetve a külföldiek magyarországi tőkebefektetéseiről szóló fizetési mérleg adatszolgáltatásokat a statisztikáról szóló 1993. évi XLVI. törvény alapján az Országos statisztikai adatgyűjtési programban (OSAP nyilvántartási számok: 1644, 1910, 1808, 1809, 1597, 1807) 2001. évre a 173/2000.

(X. 18.) Korm.rendelet - az 2001. évre szóló Országos Statisztikai Adatgyűjtési Programról - írja elő. A mellékletek a Statisztikai Közlönyben jelennek meg.

3. A külfölddel kapcsolatos statisztikáit az MNB forintban és – a 2000. januári adatoktól kezdődően – euróban teszi közzé az előre meghirdetett publikációs naptár szerint a sajtóban és az internetes honlapján keresztül (<http://www.mnb.hu/>). A publikációs naptár évente kétszer, júniusban és decemberben kerül frissítésre.
4. A fizetési mérleg és az ahhoz kapcsolódó állományi statisztikák a magyar gazdaság szempontjából **rezidens és nem-rezidens** természetes és jogi személyek **közötti gazdasági műveleteket**, továbbá követelések és tartozások állományát, valamint azok

változását mutatják ki függetlenül attól, hogy devizában vagy forintban zajlott-e a tranzakció, illetve áll-e fenn a követelés vagy tartozás.

5. Statisztikailag **magyar rezidensnek** minősül minden természetes illetve jogi személyi, akinek illetve amelynek közvetlen gazdasági érdeke (állandó lakhelye, telephelye, termelése, stb.) elsődlegesen Magyarország gazdasági területéhez kapcsolódik. A gazdasági terület nem tartalmazza más államok illetve nemzetközi szervezetek adott országba ékelődött területét, jóllehet azok földrajzilag az ország közigazgatási határain belül található (kormányzati, diplomáciai, katonai, stb. képviseltek, illetve más államok kormányzati szintű kereskedelmi, kulturális képviseltek).

A rezidens / nem-rezidens kategóriákba való besorolás – különösen nem természetes személyek esetében – nem minden esetben felel meg a jogi szabályozásban használt devizabelföldi / devizakülföldi fogalmi meghatározásnak. Nem természetes személyek esetében a döntő elhatárolási ismérv, hogy az adott gazdálkodó egység rendelkezik-e a KSH egységes azonosító jelével, vagy sem.

6. A fizetési mérleg statisztika számbavételi rendszere az üzleti számvitelhez hasonlóan a **kettős könyvelés** elvét követi, azaz minden egyes, rezidens és nem-rezidens között végbemenő tranzakció két helyen – tartozik illetve követel tételként – kerül elszámolásra. A fizetési mérlegben az összes követel tétel „+”, az összes tartozik tétel pedig „-” matematikai előjellel bevétel, illetve kiadás.

A fizetési mérleg pénzügyi mérlegében a követelések növekedése, illetve tartozások csökkenése a tartozik tétel (debit), s ennek megfelelően a követelések csökkenése, illetve tartozások növekedése a követel tétel (credit).

A követelésekben illetve tartozásokban változást okozó tranzakciókra vonatkozó konvenció szerint a reálerőforrások kiáramlása (áru- és szolgáltatás export), a jövedelmek beáramlása valamint a kapott egyoldalú átutalások (folyó vagy tőke) a követel (credit) oldalon, míg a reálerőforrások beáramlása (áru- és szolgáltatás import), a jövedelmek kiáramlása valamint a nyújtott egyoldalú átutalások (folyó vagy tőke) a tartozik (debit) oldalon kerülnek elszámolásra a fizetési mérleg folyó- illetve tőkemérlegében.

7. A devizanemenként aggregált formában jelentett **havi forgalmi (flow) adatok** az MNB hivatalos **napi deviza középárfolyamainak** munkanapokkal **súlyozott havi átlagán** kerülnek forintra átszámításra és nemzetgazdasági szintű összegzésre. A halmazott forgalmi adatok az egyedi havi adatok összeadásával számíthatók. Az ugyancsak devizanemenként jelentett **állományi (stock) adatokat** az MNB **időszak végi** hivatalos **napi deviza középárfolyamain** számítjuk át forintra és összegezzük. Az euróban publikált adatok a forint adatok havi átlagos (forgalmi statisztikák) illetve hóvégi HUF/EUR árfolyamon történő átszámításával adódnak (1999 előtt euró \equiv ecu).

8. A fizetési mérleg statisztika négy szektort különböztet meg: az MNB, az államháztartás, az egyéb monetáris intézmények, valamint az egyéb szektorokat.

Az államháztartás szektorba tartoznak a költségvetési rend szerint gazdálkodó központi és helyi önkormányzati költségvetési intézmények, az elkülönített állami pénzalapok valamint a társadalombiztosítási alapok. Ide soroljuk az ÁPV Rt-t is.

Az egyéb monetáris intézmények szektorba tartoznak a hitelintézetek (kereskedelmi bankok), a szakosított hitelintézetek, a szövetkezeti hitelintézetek és a lakástakarékpénztárak.

Az egyéb szektorokba tartoznak a **nem-pénzügyi vállalatok** (a társasági adó hatálya alá tartozó vállalatok, kivéve a főtevékenységként pénzügyi tevékenységet folytató vállalatokat), az **egyéb pénzügyi vállalatok** (GIRO Rt., KELER Rt., faktorházak, bróker cégek, értékpapír-kereskedők, biztosítók, nyugdíj-, egészség-, és önszegélyező pénztárak, valamint befektetési – nyílt- és zárt végű értékpapír és ingatlan – alapok), a **háztartások** (a természetes személyek és egyéni vállalkozók) és a **háztartásokat segítő non-profit szervezetek** (nem nyereségérdekelt, jogi személyiségű non-profit intézmények, mint pl. alapítványok, pártok, egyesületek, egyházak, közhasznú társaságok, szakszervezetek és egyéb érdekképviselői szervezetek, köztestületek).

9. A fizetési mérleg részeként a **folyó fizetési mérleg** a reálgazdasági tranzakciókat (az áruforgalomhoz és a szolgáltatásokhoz kapcsolódó ügyleteket), a tőkebefektetések tulajdonlásához kapcsolódó – kamat és osztalék – jövedelmeket, a munkavégzésből származó jövedelmeket és a viszonzatlan folyó átutalásokat veszi számba.

1996-tól a **tőkemérleg** tartalma teljesen megváltozott a korábbi időszakhoz képest. Az SNA-vel összhangba hozott struktúra alapján – a folyómérlegtől világosan elkülönülő, s a felhalmozási számlák részét képező tőkemérleg – egyrészt a viszonzatlan tőkeátutalásokat, másrészt a nem-termelt, nem-pénzügyi eszközök tulajdonjogának értékesítéséhez kapcsolódó bevételeket, kiadásokat tartalmazza.

1996-tól az addig a folyó fizetési mérlegben elszámolt egyoldalú átutalásokat közgazdasági jellegüknek megfelelően két részre osztottuk: folyó- és tőkefinanszírozásokra. Az előbbieket maradtak a folyó fizetési mérlegben, míg az utóbbiakat a tőkemérlegben tüntetjük fel. A munkából és vagyontól származó jövedelmek önálló tételként való kimutatása is megszűnt: a munkajövedelmek önálló tételt képeznek a jövedelmeken belül, az eszmei vagyontárgyakból származó jövedelmek pedig aszerint kerültek a szolgáltatások közé vagy a tőkemérlegbe, hogy használatra való átengedéshez vagy eladáshoz kapcsolódnak-e. Az 1996 előtti táblázatokban tőkemérlegnek nevezett fizetési mérleg rész 1996 után pénzügyi mérleg elnevezéssel szerepel.

A folyó fizetési mérleg egyenlege az ország külfölddel szembeni megtakarítói pozícióját tükrözi, míg a folyó fizetési mérleg és a tőkemérleg együttes egyenlege az ország külfölddel szembeni finanszírozási igényét illetve finanszírozási képességét fejezi ki.

10. A **pénzügyi mérleg** azt mutatja, hogy a folyó fizetési mérleg és a tőkemérleg együttes aktívuma (nettó finanszírozási képesség) milyen pénzügyi eszközök változásában testesül meg, illetve hiányát (nettó finanszírozási igény) mely pénzügyi eszközök finanszírozzák. A pénzügyi mérleg funkcionális bontásban tartalmazza a tőkefinanszírozásokat, azaz megkülönbözteti a közvetlen tőkebefektetéseket, a portfólió befektetéseket, az egyéb befektetéseket és a nemzetközi tartalékok forgalmát. A folyó fizetési mérleg és a tőkemérleg együttes aktívuma/passzívuma megegyezik a – tartalékot is tartalmazó – pénzügyi mérleg ellenkező előjelű egyenlegével. A pénzügyi instrumentumok cseréje (pl. folyószámla követelés betétként való lekötése) és a követelések/tartozások egymással összefüggő forgalma (pl. hitelfelvétel miatti külföldi folyószámla növekedés) nem változtatja meg a pénzügyi mérleg egyenlegét.

11. A gyakorlatban a fizetési mérleg statisztika nem építhet az egyes elemi üzletesemények megfigyelésére. A „**Tévedések és kihagyások**” (NEO) sor tartalmazza azt a statisztikai hibát, amely a fizetési mérlegben az eltérő adatforrások, esetenként

aggregált információk (banki és vállalati jelentések konszolidálása, stb.) felhasználása miatt keletkezik. A sor utólagosan és formailag teremti meg a kettős könyvelés elvének való megfelelést – azaz a tartozik és követel oldal egyezőségét – a fizetési mérleg egészének szintjén. 1993 óta közöljük külön tételként a NEO-t: 1993-1995 között a *“Magyarország tőkemérlege konvertibilis devizákban”* c. táblákban, 1996-tól pedig a közzétett fizetési mérleg struktúrába integrált módon. 1993 előtt a rövidlejáratú tőkemozgások tartalmazták ezen tételt, utólagosan már elkülöníthetetlen módon.

1993-1995-ben a *“Magyarország fizetési mérlege konvertibilis devizákban”* és a *“Magyarország tőkemérlege konvertibilis devizákban”* táblák rövidlejáratú tartozás sorai – az utóbbi táblában külön közölt NEO értékével – eltértek egymástól.

A folyó fizetési mérlegben 1996-ig szereplő *egyéb* (nem specifikált folyó) *fizetések* az 1997-től a NEO-ba kerültek át.

II. Megjegyzések a fizetési mérleghez

12. Az adatok *elsődleges* forrása a hitelintézetek és a külföldi számlatartási jogosultsággal rendelkező vállalatok jelentése. A hitelintézeteknek 1998-tól kezdődően bizonyos értékhatár fölötti üzletesemény esetén tranzakciónkénti forgalmi jelentést kell adniuk.

Az értékhatár 1998-ban 100.000 dollár volt, amelyet 1999. januártól 50.000 dollárra csökkentettünk.

A hitelintézetek devizanemenként – a fizetési mérleg struktúrájának megfelelő tranzakciótípusonként – aggregált formában jelentik mind saját, mind pedig üzletfeleik azon értékhatár alatti gazdasági műveleteit, amelyek hatással vannak a nem-rezidensekkel szembeni pozíciójuk alakulására.

A külföldön számlát tartó vállalkozások a fizetési mérleg struktúráját követő kérdőív kitöltésével szolgáltatnak információkat a havi statisztikák összeállításához. A kérdőív devizanemenként, aggregált formában tartalmazza a havi tranzakciókat. 200 millió forint éves folyó fizetési mérleg forgalom alatt nem kell részletes folyó fizetési mérleg jelentést adni, elég a teljes bevételt és kiadást jelenteni. Az összeghatár alatti vállalati jelentéseket a részletes jelentést adó vállalatok adatai alapján becsüljük szét az egyes folyó fizetési mérleg tételek között. (1998 előtt az összeghatár 100 millió forint volt.)

Havonta valamennyi devizajogosítvánnyal rendelkező hitelintézet valamint kb. 500 külföldön számlát tartó vállalat jelentése kerül feldolgozásra.

13. 1996-tól a tranzakció denominációjától függetlenül minden rezidens – nem rezidens tranzakció publikálásra kerül a fizetési mérlegben. Azt megelőzően csak a konvertibilis devizákban bonyolódó fizetési mérleg került közzétételre.

14. 1996-ban a publikált táblázatokban átálltunk az 1993-ban megújított fizetési mérleg standard osztályozására. (Mivel az 1996 előtti adatok új szerkezetben való közléséhez nem álltak rendelkezésünkre az adatok, ezért bizonyos tételeknél szakadás van az idősorban.) Ettől az évtől kezdve a folyó fizetési mérleg tételek bevételi és kiadási oldalát is közzétesszük (a folyó transzferek kivételével, ahol továbbra is csak egyenleget publikálunk). Korábban csak az áruk, az idegenforgalom valamint a kamatok és pénzügyi befektetések jövedelmeire adtunk bruttó forgalmat. A tőkemérleg és a pénzügyi mérleg tételeire – a nemzetközi módszertannal összhangban – továbbra is nettó számot közlünk.

II/A Folyó fizetési mérleg

15. **Áruk:** Az áruforgalom a statisztikában szerződés szerinti értéken, a hitelintézetek illetve vállalatok által ezen a címen megadott forgalom alapján jelenik meg. Ezt az értéket a szerződés szerinti paritás miatt nem korrigáljuk. Amennyiben a jelentőrendszerben keletkezik információ a teljesítés és fizetés közötti időbeli eltérésről, ezzel kiigazítjuk a fizetési forgalmat. Az árukon belül nem készül további részletezés.

Az áruk között elszámolt *pénzügyi lízing* a fizetett lízingdíjak alapján, s nem a lízingelt áru piaci értékén kerül számbavételre. (Ennek megfelelően a fizetési mérleg egyéb helyein sem pénzügyi lízinghez kapcsolódó hitelforgalmat, sem pedig (implicit) kamatfizetést nem számolunk el.)

A *nem-rezidensek nem-konvertibilis forint számláján* történő jóváírások – amelyek egyéb információk alapján rezidenseknek értékesített árubevételből származnak – 1997-től az importban szerepelnek. (Ezt megelőzően ezek a tételek idegenforgalmi kiadásként vannak elszámolva.)

A *bérmunka* ügyletek és a *javítások* nem az áruknál, hanem a szolgáltatások között kerülnek kimutatásra.

16. **Szolgáltatások:** Az alapvető forrásokon túlmenően az idegenforgalmi szolgáltatások összeállításánál felhasználjuk a valutaváltó helyek havi jelentéseit is.

Hét különböző szolgáltatás csoport kerül megkülönböztetésre ezen kategórián belül:

- 1/ építési-szerelési szolgáltatások* [benne: javítás, építési-szerelési szolgáltatások],
- 2/ kereskedelmi szolgáltatások* [reexport és egyéb kereskedelmi szolgáltatások, bérmunka (nettó értéken)],
- 3/ fuvarozás és szállítmányozás,*
- 4/ idegenforgalom* [magán, üzleti idegenforgalom],
- 5/ üzleti szolgáltatások* [biztosításhoz kötődő díjak, pénzügyi (közvetítéshez kapcsolódó) szolgáltatások],
- 6/ technikai és kulturális szolgáltatások* [kommunikációs szolgáltatások, számítógépes és információs szolgáltatások, szabadalmi és licenc díjak, bérleti díj, audiovizuális és ehhez kapcsolódó szolgáltatások, egyéb üzleti, professzionális és technikai szolgáltatások (jogi képviselő, PR, fordítás, tolmácsolás, biztonsági szolgáltatások, stb.), egyéb kulturális és szórakoztatással kapcsolatos szolgáltatások],
- 7/ kormányzati szolgáltatások.*

(1996 előtt csak az idegenforgalom és az áru fuvar különült el a többi szolgáltatástól, amelyeket összevontan publikáltunk.)

A *lakossági devizaszámlákat* érintő, a bankok pénztáraiban valutában teljesített be-és kifizetések egyenlege 1995-től az idegenforgalomban van. (1999 decemberét megelőzően az egyenleg a folyó fizetési mérleg viszonzatlan folyó átutalások / „Egyéb szektorok” során szerepelt [lásd az 1999. decemberi fizetési mérleg adatokat tartalmazó 2000/2 havi jelentés “Megjegyzések az 1995-1999. évi adatok módosításához” A/ pontját]).

A nem hitelintézeti átváltóhelyek által a *rezidensektől megvásárolt* valutának vélhetően szintén elsősorban idegenforgalmi szolgáltatás a forrása. A lakossági devizaszámlák valutaforgalma elszámolásával összhangban – arra az esetre, amikor a magánszemélyek az idegenforgalmi szolgáltatásokból származó bevételeiket nem a devizaszámlájukon helyezik el, hanem átváltják forintra – a rezidensektől megvásárolt valutának egy jellemző, irányadó szintet meghaladó részét – „benchmark”-ként az 1997. évi mértéket rögzítve – 1998-tól az idegenforgalmi bevételek tartalmazzák. (1999. december előtt a valuta forintra váltását a korábban utazási célra felvett valuta visszaváltásaként értelmeztük, ezért ezen összegek a turizmus kiadását csökkentő tételként (kiadás stornó) szerepeltek a mérlegben [lásd az 1999. decemberi fizetési mérleg adatokat tartalmazó 2000/2-es havi jelentés “Megjegyzések az 1995-1999. évi adatok módosításához” fejezet B/ pontját]).

A *nem-rezidensek nem-konvertibilis forint számlájáról* kifizetett, csak Magyarországon elkölthető forint összegek az idegenforgalmi bevételben, a számlán történő jóváírások – amelyek egyéb információk alapján rezidenseknek értékesített árubevételből származnak – az áru importban szerepelnek 1997 óta. (Ezt megelőzően ez utóbbi tételeket az idegenforgalom kiadásként számoltuk el.)

Az *ingatlan bérleti díjat* jogi személy bérlő esetén a technikai és kulturális szolgáltatások között, természetes személy bérlő esetén pedig az idegenforgalomban számoljuk el.

Rezidens bérlő által nem-rezidens tulajdonos magyarországi ingatlana után, illetve nem-rezidens által rezidens külföldön lévő ingatlana után fizetett díjat közvetlen tőkebefektetés jövedelmeként számoljuk el.

17. **Jövedelmek:** Megkülönböztetésre kerülnek a munkajövedelmek (*egy évnél rövidebb ideig alkalmazottak díjazása*) valamint a tőkebefektetésekhez kapcsolódó jövedelmek. Ez utóbbi csoporton belül a pénzügyi mérleg struktúrájához igazodva közöljük az egyes jövedelem elemeket. A jövedelmeket pénzforgalmi, s nem eredményszemléletben adjuk meg a fizetési mérleg statisztikában. Ennek megfelelően a közvetlen tőkebefektetések jövedelmei között pl. nem számoljuk el az újrabefektetett jövedelmeket.

A nemzetközi módszertan változásával összhangban, 1999-től a *kamatswapokhoz* illetve *currency swapokhoz* kapcsolódó kamat fizetéseket nem jövedelemként, hanem pénzügyi mérleg tételként mutatjuk ki.

18. **Folyó transzferek:** Csak az egyenleget publikáljuk az államháztartás illetve egyéb szektorokra. A rezidens biztosítók által nem-rezidensnek fizetett és a rezidens ügyfelek által külföldről kapott *kártérítéseket*, valamint a *leányvállalati költséghozzájárulást* (overhead expenses) 1999-től a viszonzatlan folyó átutalások között számoljuk el. Ezt megelőzően az előbbi tételt üzleti szolgáltatásként, míg az utóbbit technikai és kulturális szolgáltatásként számoltuk el.

A *lakossági devizaszámlákat* érintő, a bankok pénztáraiban valutában teljesített be- és kifizetések egyenlege 1995 előtt a folyó transzferek között van (v.ö.: a 16. pont megfelelő részével).

II/B Tőkemérleg

19. A tőkemérleg ezzel a tartalommal 1996 óta publikált kategória, az SNA 93-mal harmonizált nemzetközi fizetési mérleg módszertan standard bontásának része (v.ö.: a 9. pont vonatkozó részével). A rendelkezésre álló információk hiánya miatt az idősor összehasonlítható szerkezetben történő visszavezetésére nincs lehetőség.

20. **Viszonyatlan tőkeátutalások:** *Tőketranszferként* az ingyenesen juttatott állóeszköz, beruházás finanszírozó tételét, vagy ezen javak fedezetét jelentő pénzeszközök ellenszolgáltatás nélküli átadását számoljuk el. A tőketranszfer a tranzakcióban részt vevő felek *reál vagy pénzügyi eszközeinek (vagyonának) állományát* változtatja meg. S bár nem kizárólagos jellemzőjük, de a tőketranszferek általában nagy összegű, nem rendszeres átutalások.

A folyó transzferek között maradt minden olyan viszonyatlan átutalás, amely nem tőketranszfer. A folyó transzfer közvetlenül a rendelkezésre álló jövedelem nagyságát és – minden egyebet változatlanul tételezve – a fogyasztást érinti, szintén ölthet pénz vagy dologi formát. Az előbbi esetben általában kisösszegű, rendszeres átutalásokról van szó.

Az államháztartás szektorra és az egyéb szektorokra külön publikáljuk a viszonyatlan tőkeátutalások egyenlegét.

21. **Nem-termelt, nem-pénzügyi javak forgalma:** Az 1996 előtti fizetési mérleg vagyontól származó jövedelem kategóriájának megbontásából származó, a kérdéses immateriális vagyonelemek tulajdonjogának eladásához kapcsolódó tranzakciók regisztrálására szolgáló tétel.

Szektorbontás nélküli, nettó forgalmat közlünk.

II/C Pénzügyi mérleg

22. A pénzügyi mérleg egyes tételeihez kapcsolódó statisztikák – a fizetési mérleg statisztika alapvető információs forrásaihoz képest (v.ö.: 12. pont) – kiegészülnek a külföldről közvetlenül hitelt igénybevevő illetve hitelt nyújtó vállalkozások jelentéseiből származó adatokkal (*egyéb befektetések*). Ezenkívül felhasználásra kerülnek a külföldön közvetlen tőkebefektetéssel, illetve külföldi tulajdonossal rendelkező vállalkozások (*közvetlen tőkebefektetések*) és az értékpapír-forgalmazók, valamint a Keler MNB-nek küldött jelentései (*közvetlen tőkebefektetések, portfólió részvény, forint államkötvény*) is. 1999 óta a MÁK közvetlenül havonta jelenti az államháztartás szektor devizában denominált és nem az MNB-nél nyilvántartott, nem-rezidensekkel szembeni tartozás forgalmát.

23. **Közvetlen tőkebefektetések:** A közvetlen tőkebefektetés egy adott gazdaság rezidens természetes vagy jogi személyének egy másik gazdaság rezidens gazdálkodó egységében való tartós érdekeltségét és a vállalatirányításban való effektív részvételét feltételezi. A közvetlen tőkebefektetésnek nincs lejárat. A nemzetközi módszertannak megfelelően valamennyi 10% feletti tulajdonhányad szerzés e kategóriába tartozik.

Az alap- (törzs) tőkén kívül közvetlen tőkebefektetés az újrabefektetett jövedelem, valamint a dologi és szellemi apport is. Ezeket a tételeket a fizetési mérleg statisztika jelenleg nem tartalmazza.

A közvetlen tőkebefektetések a tulajdonosi részesedés szerzésen kívül 1996 óta tartalmazzák az anya- és leányvállalatok közötti – alaptőkéktől független – egyéb hitelkapcsolatokat is (tulajdonosi hitelek). Ezt megelőzően közvetlen tőkebefektetésként csak az alaptőke tranzakciókat mutattuk ki. A tulajdonosi hitelek a közép- és hosszúlejáratú tőkemozgások között szerepeltek.

A közvetlen tőkebefektetések között számoljuk el a magánszemélyek ingatlanbefektetéseit is.

A pénzügyi mérlegben szereplő többi befektetéssel ellentétben a közvetlen tőkebefektetéseknél az elsődleges *osztályozási szempont* nem a tartozás-követelés, hanem a *befektetés iránya* szerinti besorolás. Ennek megfelelően közöljük a közvetlen tőkebefektetéseket Magyarországon/külföldön bontásban.

A részvény és egyéb tulajdonosi részesedés esetében a befektetés iránya és a követelés-tartozás szerinti osztályozás között kölcsönös megfeleltetés teremthető. A tulajdonosi hitelek esetében azonban - függetlenül az alaptőke viszony irányától - mind az anyavállalatnak, mind pedig a leányvállalatnak keletkezhet a másikkal szemben követelése, vagy tartozása. Mindig az anyavállalat által nyújtott hitelek mutatnak az alaptőke befektetéssel azonos irányba.

Tehát a rezidensek külföldön végrehajtott közvetlen tőkebefektetései esetében az alaptőke viszonytal megegyező irányú tulajdonosi hitel a rezidens anyavállalat által a nem-rezidens leányvállalat számára nyújtott hitel, melynek elszámolása a „Közvetlen tőkebefektetések külföldön → Tulajdonosi hitelek → Követelések” között történik. A nem-rezidensek magyarországi közvetlen tőkebefektetései esetében a külföldi anyavállalat magyar leányvállalatnak nyújtott hitele a „Közvetlen tőkebefektetések Magyarországon → Tulajdonosi hitelek → Tartozások” tételen jelenik meg. Mindkét esetben az adott alaptőkeviszonyon belül a tulajdonosi hitekkel nőtt a közvetlen tőkebefektetés nagysága.

Az adott irányú közvetlen tőkebefektetést csökkenti az alaptőke viszonytal ellentétes irányú tulajdonosi hitel, azaz a leányvállalat hitelnyújtása az anyavállalat számára, „Közvetlen tőkebefektetések külföldön → Tulajdonosi hitelek → Tartozások” az egyik esetben, s „Közvetlen tőkebefektetések Magyarországon → Tulajdonosi hitelek → Követelések” a másik esetben.

A fizetési mérlegben szereplő adatok alapvetően a tényleges pénzmozgást rögzítik. A tulajdonosi hitekre vonatkozó adatok a közvetlen vállalati jelentésekből származó információkon alapuló ellenőrzést és kiegészítést követően kerülnek elszámolásra. (A tulajdonosi hitekre vonatkozó statisztika összeállításának módja megegyezik az egyéb befektetések között elszámolt vállalati hitekével [v.ö.: a 25. pont megfelelő részével].)

A Magyar Nemzeti Bank – a KSH-val egyeztetve – 1999-ben vezette be a vállalati *közvetlen tőkebefektetések* (működőtőke) megfigyelésére szolgáló *kérdőíveit* (OSAP nyilvántartási számok: 1807, 1808, 1809, 1597).

A negyedéves forgalmi kérdőívek a banki fizetési forgalom ellenőrzésére, részletesebb adatok begyűjtésére, valamint a pénzmozgással nem járó tőkeműveletek megfigyelésére nyújtanak lehetőséget, míg a pontos tőkeállomány számbavételére – ezen belül különösen az *újrabefektetett jövedelem* nagyságának meghatározására – az éves gyakoriságú állományi kérdőívek szolgálnak.

A negyedéves kérdőívek alapján lehetővé válik továbbá az alaptőke illetve tulajdonosi részesedés formájában a megfigyelési időszakban regisztrált közvetlen tőkebefektetések országbontásának elkészítése. Negyedéves gyakorisággal, a negyedévet záró havi statisztika közzétételekor ezen adatsor is publikálásra kerül havi bontásban. Először 1999. decemberben közzétük az év egészére, havi bontásban ezeket az adatokat.

A hitelintézetek saját tulajdonostól kapott *alárendelt kölcsöntőkéjét* 1999-től a tulajdonosi hitelek közé soroltuk be. Ezt megelőzően ezen tőkeelemet tulajdonosi részesedésként mutattuk ki a statisztikában.

24. **Portfólió befektetések:** Ezen kategórián belül kerülnek elszámolásra a másodpiaci forgalommal rendelkező instrumentumokba (értékpapírok, származékos pénzügyi ügyletek) történő befektetések.

A portfólió befektetések 1996 óta önálló kategória a fizetési mérlegben. Előtte a hitelforgalom sor tartalmazta összevontan valamennyi közvetlen tőkebefektetésen kívüli tőkeműveletet.

A portfólió befektetéseken belül külön publikáljuk a

- 1/ *tulajdonviszonyt megtestesítő értékpapírokat* (10% és az alatti részesedés),
- 2/ *kötvényeket,*
- 3/ *pénzpiaci eszközöket,* és
- 4/ *pénzügyi derivatívákat,*

követelés és tartozás csoportosításban.

A *forint államkötvényektől* eltekintve, valamennyi kategóriánál a hitelintézeti és vállalati jelentésekben ilyen címen jelentett forgalmakat közöljük. A *forint államkötvények* forgalma 1998 júliusa óta az állományváltozás alapján kerül kiszámításra oly módon, hogy a névértéken kimutatott állomány két időpont közötti – egyéb állományváltozást meghaladó – változása adja a pénzügyi mérlegben szereplő tranzakciók egyenlegét. Hasonló módon becsüljük a külföldiek által 2001. júniustól megvásárolható diszkont kincstárjegyek és 3 hónapos MNB kötvények forgalmát.

2000. januártól a tulajdonviszonyt megtestesítő portfólió tartozások forgalmát is állományváltozásból számítjuk oly módon, hogy papíronként a piaci értéken kimutatott állomány két időpont közötti – átértékeléstől és egyéb állományváltozást megtisztított – változása adja a pénzügyi mérlegben szereplő tranzakciók egyenlegét.

A rezidensek külföldön kibocsátott devizakötvényeinek rezidensek által történő (másodpiaci) megvásárlásakor annak értékével azonos nagyságú törlesztést számolunk el a tartozásokon.

A pénzügyi mérleg *pénzügyi derivatíva követelésein* számoljuk el a vásárolt opcióért fizetett, valamint a derivatív pozíció értékesítése ellenében kapott, illetve megszerzéséért fizetett összeget, a pozíció kiértékeléskor pozitív értéket mutató derivatívákkal kapcsolatos forgalmat, pozitív értékű derivatív pozíció végleges lezárása miatti forgalmat, és vásárolt opció érvényesítése folytán kapott összeg.

A pénzügyi mérleg *pénzügyi derivatíva tartozásain* mutatjuk ki: a kiírt opcióért kapott összeget, kiértékeléskor negatív értéket mutató derivatívákkal kapcsolatos forgalmat, negatív értékű derivatív pozíció végleges lezárása miatti forgalmat, és kiírt opció érvényesítése folytán fizetett összeg.

A nemzetközi módszertan változásával összhangban, 1999-től a *kamatswapokhoz* illetve *currency swapokhoz* kapcsolódó kamat fizetéseket is ezen a pénzügyi mérleg soron – nem pedig a korábbi gyakorlatnak megfelelően jövedelemként mutatjuk ki.

25. **Egyéb befektetések:** Az *egyéb befektetések* a közvetlen tőkebefektetések, illetve a portfólió befektetések közé be nem sorolható pénzügyi instrumentumokkal (szindikált hitelek, bank-to-bank hitelek, kereskedelmi hitelek, stb.) végzett tranzakciókat tartalmazzák, eredeti lejárat szerinti, egy évnél nem hosszabb (rövid), illetve egy évnél hosszabb (hosszú) bontásban.

A *vállalkozói szektor* követeléseinek/tartozásainak kimutatása az alapvető információforrások mellett kiegészül a közvetlen külföldi hitelforgalmakról szóló vállalati jelentésekből (kb. 1700-1800/hó) származó adatokkal. A tartozások esetében 2000 előtt a vállalati jelentésben megadott – hitelintézeti jelentésekkel ellenőrzött – számokat használtuk a statisztikában. A hitelintézetek által jelentett forgalmak és vállalati hitelforgalmak - devizanemenkénti összehasonlítás alapján számított - eltérését statisztikai hibaként (NEO) értelmeztük.

A külföldi hitelek tekintetében a teljeskörű havi jelentési kötelezettség helyett 2000-től havi rendszerességgel az adatszolgáltatók azon hiteleikre kötelesek állományi és forgalmi jelentést adni, amelyek esetében a hitelszerződés nagysága eléri, vagy meghaladja az 500.000 USD összeget. Az alacsonyabb összegű hitelekről az adatszolgáltatók évente egyszer, év végén jelentenek. Az államilag garantált hitelekről összehatártól függetlenül továbbra is havonta kell az adatszolgáltatóknak jelentéseiket elküldeniük. Változást jelent a korábbi gyakorlathoz képest az is, hogy a fizetési mérlegbe a bankok hitel jogcímeiken jelentett – a vállalkozók jelentése alapján ellenőrzött – forgalma kerül, kiegészítve a vállalkozók által jelentett, bankrendszerben meg nem jelenő forgalommal.

A késve jelentett hitelforgalmakat 1999 végéig aszerint számoltuk el tárgyhavi forgalomként vagy egyéb állományváltozasként a havi statisztikákban, hogy a hitelforgalom eredeti időpontja az adott naptári évben vagy azt megelőzően volt-e. 1999 végén a késve jelentett forgalmakat az eredeti (ha nem ismert: a becsült) időpontnak megfelelően, 1996-ig visszamenőleg időben helyretettük.

2000-től ez a korrekció év végén rendszeressé válik, visszamenőleg módosítva a forgalmi (és állományi) statisztikákat.

A pénzügyi mérlegben az egyéb befektetések között az Monetáris intézmények *arany, valuta, folyószámla, betét követelések és tartozások forgalma, továbbá a vállalkozói és egyéb szektorok valutaforgalma* – az átértékeléstől és egyéb állományváltozástól megtisztított – állományváltozás alapján számítódik.

A *visszavásárlási megállapodással* kötött értékpapír ügyletek (repó) 2000 előtt értékpapír vételként illetve eladásként voltak elszámolva a fizetési mérleg statisztikában a portfólió befektetések (vagy a nemzetközi tartalékok változása) között. 2000. januártól ezeket a tranzakciókat nem értékpapírügyletként, hanem – értékpapírfedezettel támogatott – hitelnyújtásként illetve hitelfelvételként számoljuk el az egyéb befektetések (vagy a nemzetközi tartalékok változása) soron.

26. **A nemzetközi tartalékok változása:** A nemzetközi tartalékok a jegybank azon likvid eszközeit tartalmazzák, amelyeket a monetáris hatóság fizetési problémák esetén közvetlenül fizetésre fordíthat, illetve közvetett módon a devizapiaci intervenció során – a nemzeti valuta árfolyamának befolyásolásával – felhasználhat, vagy ezektől eltérő egyéb célokra igénybe vehet. A tartalékváltozás az azt alkotó likvid instrumentumok –

átértékeléstől és egyéb állományváltozástól megtisztított – állományváltozása alapján számítódik.

III. Megjegyzések a külfölddel szembeni állományi statisztikákhoz

27. A külfölddel kapcsolatos állományi adatok a magyar rezidensek követeléseit és tartozásait (kötelezettségeit) tartalmazzák. A tartozások fogalmától meg kell különböztetnünk az adósság fogalmát, mivel az *adósság* (debt) és a *tartozás* (liability) közgazdasági és statisztikai szempontból nem szinonímák. A tulajdonosi részesedésben megtestesülő befektetések alkotják a *nem-adóssággeneráló* (non-debt creating) eszközöket. Az állományi statisztikában (s ezzel együtt a pénzügyi mérlegben) két helyen szerepel ilyen típusú eszköz: egyrészt a „Közvetlen tőkebefektetések - Részvény és egyéb tulajdonosi részesedés” (equity capital) soron, másrészt a „Portfólió befektetések - Tulajdonviszonyt megtestesítő értékpapírok” (equity securities) soron. A külfölddel szembeni nettó adósság a rezidensek adósságaként megtestesülő tartozások és a nem-rezidensek adósságában megtestesülő követelések különbségként adódik.

III/A Nemzetközi tartalékok és egyéb követelések

28. 1996 előtt csak a nemzetközi tartalékokat és az azon kívüli egyéb követeléseket tartalmazta a közzétett táblázat, konvertibilis vs. nem-konvertibilis valamint eredeti lejárat (rövid vs. hosszú) szerinti bontásban. 1996-ot követően az állományi tábla tartalmazza a megújult pénzügyi mérleg struktúrájának megfelelő pénzügyi instrumentumokat:

- 1/ a nemzetközi tartalékokat [monetáris arany],
- 2/ a közvetlen tőkebefektetéseket [equity, tulajdonosi hitel],
- 3/ a portfólió befektetéseket [tulajdonviszonyt megtestesítő értékpapírok, kötvények, pénzügyi eszközök, pénzügyi derivatívák] és
- 4/ az eredeti lejárat szerint bontott egyéb befektetéseket.

29. 1992-től a nemzetgazdaság egészére közölt struktúrájának megfelelő szektorbontást is közlünk az állományi adatokra.

30. **Nemzetközi tartalékok:** A tartalékok a nemzetközi módszertannak megfelelően tartalmazzák a

- 1/ monetáris aranyat,
- 2/ a különböző likvid devizaköveteléseket (valuta, folyószámla, likvid betétek, értékpapírok, stb.),
- 3/ az SDR-t,
- 4/ az IMF-fel szembeni tartalékpozíciót (RPF).

Az MNB *pénzügyi derivatív ügyletekből* származó követeléseit az egyéb befektetések és nem a tartalékok részeként mutatjuk ki. Az adatok forrása az MNB mérlege.

Az aranyat 1992-óta londoni fixingen (azelőtt 320 USD/uncia áron) értékeljük. Az értékpapírokat 1999-ig nettó – a felhalmozott kamatokkal csökkentett – beszerzési áron értékeltük.

2000-től a nettó beszerzési ár helyett a nettó piaci áron értékeljük a tartalékban lévő értékpapírokat.

Az állományi táblában csak az aranyat és az azon kívüli összes tartalékot közöljük külön soron.

31. **Közvetlen tőkebefektetések:** 1993 óta publikáljuk a magyar rezidensek külföldi alaptőkebefektetéseit. Az állományi adat a devizanemenként kumulált forgalmi adatok hóvégi forint árfolyamokkal átszámított és forintban aggregált számai alapján adódik. Megfelelő információk híján a tárgyi, dologi formában megvalósuló befektetések valamint az újrabefektetett jövedelmek nem szerepelnek a statisztikában. A tulajdonosi hitelek állománya a kumulált forgalmak alapján számítható.

Az 1999-ben bevezetett – először 2000-ben kitöltendő – éves gyakoriságú állományi kérdőívek szolgálnak a tőkeállomány – ezen belül különösen az újrabefektetett jövedelem nagyságának – meghatározására (v.ö.: 23. pont).

1999 óta a hitelintézetek saját tulajdonossal szembeni alárendelt kölcsöntőke állománya a tulajdonosi hitelek között kerül kimutatásra. Azt megelőzően a tulajdonossal kapcsolatos alárendelt kölcsöntőke alaptőkeként volt elszámolva.

32. **Portfólió befektetések:** Az MNB és a *hitelintézetek* külföldre irányuló portfólió befektetéseiről a forgalmi jelentés mellett állományi jelentés is rendelkezésre áll. A *többi rezidens szektor* portfólió befektetéseire vonatkozó állományi adatok – állományi jelentés híján – a kumulált forgalmi adatokból számolódnak. Ezekben a jelentésekben a devizanemet a befektetéshez felhasznált deviza határozza meg, s nem az értékpapír tényleges denominációja. (Az *euró tagdevizák* forgalmából képzett állományokat 1999. januártól euróban tartjuk nyilván.)

A hitelintézetek és az MNB hitelviszonyt megtestesítő értékpapír követeléseinek állománya 2001. májusig nettó beszerzési (a felhalmozott kamatokkal csökkentett) áron került beillesztésre. 2001. júniusától – a nettó beszerzési árat csökkentő tételként – az értékvesztés is elszámolásra kerül. (2001. májusra mindkét adatot tartalmazzák az idősorok.) A többi szektor esetében a forgalomból képzett állományok a tranzakciók piaci értékéből számíthatódnak.

A *hitelintézetek és az MNB a pénzügyi derivatíva állományukat* 1999. januártól az ügyletek piaci áron történő kiértékelése alapján jelentik. A *vállalkozói és egyéb szektorok* pénzügyi derivatíva pozícióinak időszak végi értékéről – a tranzakcióktól eltérően – nem rendelkezünk információval. (1996-tól 1998-ig a határidős és swap ügyletek nominális követelés és tartozás szarának hóvégi forint árfolyamon átszámított, aggregált nettó értéke akkor került a követelés oldalra, ha az összes nominális követelés forint értéke nagyobb volt az összes nominális tartozásnál.)

Nyitott határidős ügylet esetén követelést kell kimutatni, ha az ügylet hó végén érvényes piaci áron történő lezárásakor a derivatív pozíció értéke pozitív lenne. Az opció jogosultja mindig követelést mutat ki.

33. **Egyéb külföldi követelések:** Eredeti lejárat szerint megbontva tartalmazza a rezidensek követeléseit. A háztartások kivételével minden szektorra rendelkezünk állományi jelentésen alapuló adatokkal.

III/B Összes külföldi tartozás

34. **Közvetlen tőkebefektetések:** 1990 óta publikáljuk a nem-rezidensek magyarországi alaptőkebefektetéseit. Az állományi adat 1998 óta a forintra átszámított, s a valutakosárral szembeni leértékelés mértékével folyamatosan korrigált kumulált forgalmi adatok alapján adódik. (Ezt megelőzően a követelésekhez hasonlóan, a devizanemenként kumulált forgalmi adatok hóvégi forint árfolyamokkal átszámított és forintban aggregált számaikat használtuk.) Megfelelő információk híján a tárgyi, dologi formában megvalósuló befektetések valamint az újrabefektetett jövedelmek nem szerepelnek a statisztikában. 1996-tól kezdődően a külföldről közvetlenül hitelt felvevő vállalatok állományi jelentése alapján a tulajdonosi hiteleket is rendszeresen közöljük.

Az 1999-ben bevezetett – először 2000-ben kitöltendő – éves gyakoriságú állományi kérdőívek szolgálnak a tőkeállomány – ezen belül különösen az újrabefektetett jövedelem nagyságának – meghatározására (v.ö.: 23. pont).

1999 óta a hitelintézetek saját tulajdonossal szembeni alárendelt kölcsöntőke állománya a tulajdonosi hitelek között kerül kimutatásra. Azt megelőzően a tulajdonossal kapcsolatos alárendelt kölcsöntőke alaptőkeként volt elszámolva.

35. **Portfólió befektetések:** A nem-rezidensek Magyarországra irányuló portfólió befektetései esetében az MNB és a hitelintézetek – a tulajdonviszonyt megtestesítő értékpapírokba történő befektetés kivételével – a forgalmi jelentés mellett állományi jelentést is adnak a hozzájuk, illetve az államháztartás szektorba történt értékpapír befektetésekről.

A vállalkozói és egyéb szektorok, valamint hitelintézetek által kibocsátott részvények állományi adata - állományi jelentés híján (a KELER jelentésétől eltekintve) - a kumulált forgalmi adatokból számolódik. A forintban aggregált és nyilvántartott adatokat havonta a BUX index változásával átértékeljük.

Az egyéb monetáris intézmények, az MNB és az államháztartás szektor hitelviszonyt megtestesítő értékpapír tartozása névértéken kerül kimutatásra. Az egyéb szektorok esetében a forgalomból képzett állományok a tranzakciók piaci értékéből számíthatók. A külföldön devizában kibocsátott értékpapírokban fennálló tartozás a rezidens kézben lévő állománnyal csökkentett értéken kerül a statisztikába.

A *hitelintézetek és az MNB a pénzügyi derivatíva állományukat* 1999. januártól az ügyletek piaci áron történő kiértékelése alapján jelentik. Az *egyéb szektorok* pénzügyi derivatíva pozícióinak időszak végi értékéről – a tranzakcióktól eltérően – nem rendelkezünk információval.

Nyitott határidős ügylet esetén tartozást kell kimutatni, ha az ügylet hó végén érvényes piaci áron történő lezárásakor a derivatív pozíció értéke negatív lenne. Az opció kiírója mindig tartozást mutat ki.

1996-tól 1998-ig a határidős és swap ügyletek nominális követelés és tartozás szórának hóvégi forint árfolyamon átszámított, aggregált nettó értéke akkor került a tartozás oldalra, ha az összes nominális tartozás forint értéke nagyobb volt az összes nominális követelésnél.

36. **Egyéb külföldi tartozások:** Eredeti lejárata szerint megbontva tartalmazza a rezidensek követeléseit. A háztartások kivételével minden szektorra rendelkezünk állományi jelentésen alapuló adatokkal.